

Кашнур С. І.

*Чернігівський національний педагогічний університет
імені Т. Г. Шевченка*

**ОБРАЗ ЛАБИРИНТУ В ПОСТМОДЕРНІЙ ЛІТЕРАТУРІ
(НА ПРИКЛАДІ НОВЕЛИ Х. Л. БОРХЕСА «ВАВИЛОНСЬКА
БІБЛІОТЕКА» ТА РОМАНУ Ю. АНДРУХОВИЧА «МОСКОВІАДА»)**

The article deals with the interpretation of the image of labyrinth on the principles of postmodernism in the short story “The Library of Babel” by J. L. Borges and in the novel “Moskoviada” by Yu. Andrukhovych. The motives of journey, search, initiation and purification are analysed.

Одним із напрямів сучасного мистецтва, у тому числі й літератури, є постмодернізм. Характерними рисами художніх текстів постмодернізму є інтертекстуальність і метафоричність. Найпоширенішою метафорою виступає образ лабіринту, який безвідривно переплітається з мотивом подорожі та пошуку істини. Така ознака притаманна не лише творчості зарубіжних письменників, а й українських, проте реалізується вона в кожного письменника по-різному.

Сучасні дослідники стверджують, що для творчості Х. Л. Борхеса типовим є символічний трикутник «лабіринт – бібліотека – книга». Найяскравіше він знайшов своє втілення в новелі «Вавилонська бібліотека». О. М. Чайка зазначає, що в цьому творі Борхес створив свій Всесвіт на зразок Бібліотеки. Вона складалася із безкінечного числа шестигранних галерей з книжковими полицями. У коридорах галерей – дзеркала, які подвоювали і так безмежну кількість фондів Бібліотеки, в яких не було двох однакових книг: вони відрізнялися хоча б однією буквою, хоча б одним словом. Тут зберігалися всі практично можливі книжки, які розкривали світ минулого, теперішнього і майбутнього [3]. Тобто, у творі Бібліотека постає перед нами у вигляді безкінечного лабіринту, який має сферичну будову. Можемо стверджувати, що автор обрав саме таку будову не випадково, адже в новелі лабіринт слугує для захисту центру, у якому, за повір'ям, має знаходитися книга, яка передає зашифровану суть та короткий зміст усіх інших книг, тобто, приховує в собі істину.

Образ лабіринту притаманний і творчості українських постмодерністів, зокрема Ю. Андруховичу. Так, у романі «Московіада»

лабіринтом виступає саме місто Москва, у якому проживає головний герой Отто фон Ф. У романі місто постає як своєрідний образ пекла, що представлене певними колами, які долає головний герой роману. Москва поглинає своїх мешканців і веде їх до занепаду. Щоб вибратися з цієї безодні, потрібно пройти своєрідні кола московського лабіринту. Це єдиний шлях до очищення та втечі.

Міський простір ніби рухається по колу й головний герой блукає його лабіринтами. Москва стає метою прагнень та зусиль Отто фон Ф. та в цілому всієї радянської молоді. Вони мріють потрапити до цього міста та підкорити його.

З образом лабіринту нерозривно пов'язаний мотив пошуку та ініціації. Як головний герой Борхеса, так і Андруховича, має свою мету. Щоб досягнути мети, герой має пройти лабіринтом, тобто в певному розумінні, здійснити ритуал ініціації.

У новелі «Вавилонська бібліотека» герой блукає інтелектуальними лабіринтами Бібліотеки. Його мета – знайти каталог каталогів, Універсальну Книгу, у якій зберігаються істинні знання, зібрані зі всіх інших книг Бібліотеки. У процесі пошуку книги герой доходить висновку, що це має бути велика кругла книга, корінець якої проходить стінами Бібліотеки, тобто ця книга є первинною для інших. Герой новели усвідомлює, що ця книга має сферичну будову і вона є Бог, тобто містить істину всього сущого [2, с. 81]. Єдиний шлях для віднайдення Універсальної Книги – це читати і розшифровувати всі інші, але в той же час і створювати нові.

На відміну від героя Борхеса, Отто фон Ф. з «Московіади» перебуває в пошуках власного «я», своєї культурної та національної ідентичності. Тому, у романі «Московіада» концепт подорожі можемо схарактеризувати через розкриття образу головного героя. Свій шлях Отто фон Ф. починає з сьомого поверху гуртожитку, де всі перебувають немовби під гіпнозом через близьке розташування Останкінської вежі: «Живеш на сьомому поверсі, <...> з вікна бачиш московські дахи, безрадісні тополіні алеї, Останкінської вежі не бачиш <...> але близька її присутність відчувається щохвилини; випромінює щось дуже снодійне, віруси млявості та апатії <...>» [1, с. 144].

Отже, гуртожиток постає перед нами як місце, що негативно впливає на його мешканців, не сприяє творчому та особистісному

розвитку, а лише пасивному існуванню. Далі відбувається сходження головного героя до підземелля Москви. Символічним вважаємо той факт, що Отто фон Ф. проживає на сьомому поверсі, оскільки під час своєї подорожі він долає так звані сім сходинок у безвість.

Протягом перебування в кожному з місць, які уособлюють собою ці сходинок, головний герой вживає певні алкогольні напої, які згодом складають сім рівнів, або шарів його існування. Так, у пивбарі на Фонвізіна він вживає пиво та вино, у будинку Галі – горілку, у «Закусочній» – «крепкій віноградний напиток». Потім герой робить «подовжній розтин себе самого» і виявляє чотири рівні, які становлять схему його «внутрішньої порожнечі». Отже, кожна зі сходинок до підземелля залишає свій відбиток на внутрішньому світі героя і веде до його падіння. Потім Отто фон Ф. потрапляє в «Дитячий світ», а звідти – до підземелля, де опиняється на своєрідному святкуванні. Тут він вживає лимонну горілку, яка повинна стати шостим рівнем. Сьомим же рівнем стає темна настоянка. Після цього головний герой проходить процес «очищення». Сам герой доходить невтішного висновку: «<...> цей світ тримається на ненависті. Вона його єдина рушійна сила. І я хотів утікати від неї. Хотів здійснити навколосвітню подорож, але мені не вистачило грошей навіть для того, аби доїхати кораблем до Венеції. Тому я задовольнявся снами, коханням і міцними напоями. Бо пияцтво – також різновид подорожі! Це подорож по звільнених півкулях свідомості, а значить, і буття» [1, с. 213].

Отже, можемо стверджувати, що герой постмодерного твору завжди перебуває в пошуку, подорожуючи дорогами лабіринтів. Для героя Борхеса – це інтелектуальний лабіринт у вигляді Бібліотеки, для героя Андруховича – це лабіринт-пекло. Однак, досягнення мети пошуку неможливе без проходження цих лабіринтів.

Література

1. Ионкис Г. Э. Английская поэзия XX века (1917–1945): Учеб. пособие для пед. ин-тов / Г. Э. Ионкис. – М. : Высшая школа, 1980. – 200 с.
2. Казарин Ю. В. Филологический анализ поэтического текста / Ю. В. Казарин. – М. : Академический проект; Екатеринбург : Деловая книга, 2004. – 232 с.

3. Элиот Т. С. Назначение поэзии. Статьи о литературе. Пер. с англ. / Т. С. Элиот. – Киев : AirLand, 1996. – 350 с.
4. Cope W. Two cures for love. Selected poems 1979–1906 / W. Cope. – London : Faber and Faber, 2008. – 96 p.
5. Kujawinska-Courtney K. Words about eloquence : A glossary of basic literary, critical and cultural terms / K. Kujawinska-Courtney, A. S. Gross. – M. : RuBriCa; Kaluga : N. Bochkaryova Publishing House, 1998. – 400 p.

Мартинець А. М.

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ДВА ВИБОРИ ЯК ПРЕДСТАВЛЕННЯ ДВОХ СВІТІВ ГЕРОЯ- ВОЇНА У ТВОРАХ ПРО СУЧАСНУ ВІЙНУ УКРАЇНСЬКИХ ТА РОСІЙСЬКИХ ПРОЗАЇКІВ

The article attempts to analyze and compare the epic works of Ukrainian and Russian modern literature about the Afghan and Chechen wars. The analysis outlines two the different worlds of soldiers-heroes, motivated by their moral choice.

В українській та російській сучасних літературах війсьній прозі відведено особливе місце. Вона отримує новий сплеск щоразу, коли у світі розгорається нове вогнище війсьних протистоянь. Варто сказати, що така література не має географічних кордонів, але чітко розмежовується за принципом кордонів культурних. З цього приводу А. Урицький стверджує, що війсьна тема завжди була значима для літератури незалежно від її національної приналежності не тому, що її сутність полягає у зверненні до війни та війсьничості, а якраз навпаки: тому, що саме художні твори допомагають зрозуміти природну сутність людини, виявити сили добра, які можуть протистояти злу.

Кожен сучасний письменник, що пише про війну, реалізує ці намагання по-своєму. У них, представлено нового героя, якому властива особлива модель поведінки, розрахувати або передбачати яку важко. Правдивість словесного зображення базується на пережитому, побаченому, частково чи повністю розмитому художнім домислом автора. У більшості випадків право на правду цих митців було завойовано не тільки роботою у редакторських кабінетах, але і перебуванням в окопах у період кривавих подій.